

Teema: Onkoloogia

Eritoimetaja **Jana Jaal**

50 aastat Eesti Onkoloogide Seltsi

Indrek Oro – Eesti Onkoloogide Seltsi esimees

Praegu Eestis tegutseva 41 erialaseltsi hulgas on vähesed ületanud juubeli künnise. Siiski on arstide seltsielul Eestis küllaltki soliidne ajalugu. Esimesed viited arstide organiseerumisest Eestis ulatuvad ülemöödunud sajandisse, kui Tartus tegutses Dorpater medizinische Gesellschaft. Esimene Eesti arstide selts asutati 1912. aastal Tallinnas ja see kandis nime Põhja-Balti Arstideselts. Tänapäevase Eesti Arstide Liidu eelkäija Eesti Arstiseltside Liit registreeriti 1921. aastal Haapsalu Rahukohtus. Kõik need ühendused esindasid aga arstide kutsehube ja edendasid pigem seltskondlikku läbikäimist. Üheks esimeseks akadeemiliseks erialaseltsiks võib pidada Eesti Neuroloogide ja Neurokirurgide Seltsi, mis asutati 1922. aastal ja kannab praegu oma asutajaliikme Ludvig Puusepa nime. Vanemate erialaseltside hulka kuulub ka Eesti Dermato-Veneroloogide Selts, mis asutati aastal 1935. Ennekõike kõnelevad seltside asutamisaastad erialatraditsiooni kestusest.

Eesti Onkoloogide Seltsi asutamise päevaks tuleb pidada 1959. aasta 7. märtsi. Sellel päeval kogunesid arstid Vabariiklikust Tallinna Onkoloogia Dispanseerist, Tartu Linna Onkoloogia Dispanseerist ning vähiraviga kokkupuutuvad arstid rajoonidest, et asutada Vabariiklik Onkoloogide Teaduslik Selts. Valiti 7-liikmeline juhatus ja 3-liikmeline revisjonikomisjon. Seltsi esimeseks esimeheks sai Aleksander Gavrilov, tema asetäitjaks valiti Pavel Bogovski ning laekuriks Maimu Rang. Veel kuulusid juhatusse Voldemar Kuusik, Jüri Haldre ja Vladimir Tschemarin. Revisjonikomisjoni valiti Kaljo Valmra, Väino Rätsep ja Julius Koljak. Esimese ettekande teemal "Onkoloogilisest abist Eesti NSVs" pidas Aleksander Gavrilov. Liikmeid sai kokku 35: Tallinnast 23, Tartust 9 ja rajoonidest 3. Juhatusesele anti ülesandeks välja töötada seltsi põhikiri, mida tutvustatigi liikmetele juba samal kuul toimunud teisel koosolekul. Vabariiklik Onkoloogide Teaduslik Selts kinnitati Eesti NSV tervishoiuministri poolt 6. mail 1959 ja registreeriti tervishoiuministeeriumi õpetatud nõukogus.

Vabariiklik Onkoloogide Teaduslik Selts ei tekkinud tühjale kohale. Juba Eesti Vabariigi algaastatel oli loodud professor Ludvig Puusepa algatusel vähivastase võitluse selts, mille liikmed andsid inimestele kord kuus tasuta konsultatsioone, pidasid teaduslikke loenguid ning koostasid rahvale suunatud trükiseid vähktövest. Vähivastase võitluse süsteemi loomisel oli oluline aasta 1946, kui asutati onkoloogiadispanserid Tallinnasse ja Tartusse. Uute asutuste oluliseks ülesandeks oli koordineerida vähivastast võitlust vabariigis ning organiseerida rajoonidesse dispanserised osakonnad või kabinetid. Sõjajärgsetel aastatel oli välja koolitatud hulk spetsialiste Leningradi ja Moskva Onkoloogilistes Instituutides. 1948. aasta lõpus kolis Tallinna Vabariiklik Onkoloogiadispanser sisse selleks eraldatud hoonesse Wismari tänavas. Seega oli 1950ndate lõpuks onkoloogiast kujunenud sisuliselt iseseisev eriala väljaarendatud ravivõrgu ja eriarstidega ning vajadus seltsi loomiseks oli ilmselgelt olemas.

Nagu asutatud seltsi nimigi kajastab, oli rõhuasetus seatud teaduslikule tegevusele. Eeldused selleks olid loodud juba 1947. aastal, kui Eesti NSV Teaduste Akadeemia asutas kolme erineva instituudi baasil (Eksperimentaalse Meditsiini Instituut, Tervishoiu ja Kutsehaiguste Instituut ning Kliinilise Meditsiini Instituut) uue laiapõhjalise teadusasutuse Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituudi, kus tegeleti ka onkoloogiaküsimuste ja kantserogeen-sete ainete uurimisega. Teatavasti tegutses see aastani 2003, mil reorganiseeriti Tervise Arengu Instituudiks. Seega oli Vabariikliku Onkoloogide Teadusliku Seltsi loomise hetkel olemas väljakujunenud raviasutuste võrk ning jõudsalt arenev teadustegevus. Küllap polnud juhus, et seltsi esimeseks esimeheks valiti vabariigi vähiravisüsteemi üks loojaid ning aseesimeheks tunnustatud vähiuuriija.

Algusaastatest alates on seltsi tegevust iseloomustanud kindlasuunalised ettevõtmised. Esimestel aastatel oli seltsi tegevus

suunatud esmatasandi arstide vähiteadmiste parandamisele. Nii näiteks toimus 1960. aastal kümnest koosolekust vaid kaks Tallinnas. Järgmisteks sammudeks olid ühised koosolekud teiste erialade spetsialistidega. 1961. aastal toimus esimene ühiskoosolek naistearstide seltsiga, mis oli asutatud vaid aasta enne onkoloogide seltsi. Arutati tsütoloogilise diagnostika tähtsust günekoloogias ning munasarjakasvajate teemat. Veel samal aastal toimusid kohtumised ftisiaatrite ja kirurgide seltsidega. Kõige sisukamateks kujunesid mitme erialaseltsi ühisüritused. 1976. aastal peeti ftisiaatrite, röntgenoloogide ja onkoloogide seltsi ühine koosolek, millest võttis osa 102 arsti. Teemade ring oli tõeliselt multidistsiplinaarne: kopsuvähi fluorograafilisest avastamisest ja bronhobiopsiate morfoloogiast kuni kopsuvähi kombineeritud ravi tulemusteni.

Seltsi põhikirjalisteks tegevussuundadeks on olnud arstide kutseoskuste täiendamine, innovaatiliste ravi- ja diagnostikaviiside tutvustamine ning uuemate teadussaavutuste juurutamine praktikasse. Nii tutvustati lümfograafia kui olulise diagnostilise uuenduse esimesi kogemusi meie onkoloogidele juba 1968. aastal, kui NSV Liidu keskinstituudid seda meetodit alles rakendama hakkasid. 1972. aastast alates kasutas

Harald Vaarik lümfogranulomatoosi diagnostikaks ja raviks uuendusliku meetodina splenektoomiat. 1972. aastal esitas ta oma kogemusi edukalt Saksa DV Vähi Vastu Võitlemise Ühingu IV kongressil.

Seltsi koosolekutele on kutsutud mitmeid nimekaid välislektoreid. Nii on 1970. aastatel käinud kemoterapia uuematest seisukohtades loenguid pidamas Moskvast professor Natalia Perevodtšikova, rinnavähi ravist Milano Vähiinstituudi direktor professor Umberto Veronesi ning rahvusvahelise Vähitõrjeühingu (UICC, *International Union Against Cancer*) direktor professor John Higginson.

Seltsi tegevuse algusaastaid iseloomustas liikmete aktiivne teaduslik tegevus. 1963. aastal toimunud IV vabariiklikul röntgenoloogide, radioloogide ja onkoloogide konverentsil esitasid onkoloogide seltsi liikmed 28 ettekannet (liikmeid oli siis kokku 46). Suurte delegatsioonidega osaleti II ja III Balti onkoloogide kongressil aastatel 1967 ja 1971. Võõrustati II üleliidulist onkoloogide kongressi, millest võttis osa üle 1100 delegaadi ja külalise. 1970ndatel osaleti mitmetel rahvusvahelistel vähikongressidel ja arendati koostööd Ungari kolleegidega Albert Figuš'i juhtimisel maovähi varajase diagnoosimise ja USA teadlastega rinnavähi epidemioloogia alal. Kasvajate epidemioloogia ja statistika vallas tegi Eesti Vähiregister väga head koostööd Soome vähiregistriga. Tasub meenutada, et sõjajärgsetest aastatest kehtinud ja 1963. aastast kohustuslikuks muudetud onkoloogiliste haiguste arvestuse süsteemi väljaarendamisel Eesti Vähiregistriks on samuti seltsil oma osa.

1972–1977 ilmus seltsi liikmetelt Eestis üle 80 publikatsiooni, neist 3 monograafiat (rahvusvahelistes väljaannetes 15 artiklit). Seltsi liikmed tegelesid samuti aktiivselt vähi esmase ennetusega, koostades mitmesuguseid meetodilisi juhendeid ja hariduslikke trükiseid. Suur osa seltsi liikmetest oli ühingu Teadus lektoriks. Tänapäeval digiajastul on sobilik meenutada, et Aleksander Gavrilov ja Maano Kivilo

töötasid 1962. aastal välja perfokaartide ja andmete kodeerimise süsteemi, mille võtsid hiljem kasutusele mitmed Nõukogude Liidu instituudid.

Onkoloogide seltsi tegevuse kahe esimese dekaadi jooksul kujunes välja tugev onkoloogia eriala esindusorganisatsioon, mille tegevus oli siis ja on ka praegu tihedalt läbi põimunud vähikeskuste tegevusega. Teatavasti oli nõukogude ajal erialaseltside üks olulisemaid funktsioone eriarstide atesteerimine, lähtudes kvalifikatsioonikategooriate toleaesest süsteemist. Seltsi tuumiku moodustasid tol ajal onkokirurgid, sest kirurgia on ju läbi aegade olnud vähi-ravi keskne raviviis. Enesestmõistetavalt kuulusid onkoloogide seltsi ka patoloogid, kiiritusraviarstid ja vähikeskuste röntgenoloogid, hoolimata sellest, et nende atesteerimine toimus hoopis teiste seltside kaudu. See oli pragmaatiline korraldus, sest kõik mõistsid, et selts esindab tõeliselt multidistsiplinaarset valdkonda. Kiiritusraviarstide „ületulek“ radioloogide seltsist onkoloogide seltsi toimus alles 1990ndate keskel, kui seda eriala hakati identifitseerima onkoloogia ja mitte radioloogia haruna. Keemi-ravi kui uuema raviviisiga tegelesid nii kirurgid kui ka kiiritusraviarstid.

1981. aastal valiti seltsi juhiks tuntud uroloog Jossif Beltšikov. Jätkus aktiivne koostöö Nõukogude Liidu Onkoloogide Teadusliku Seltsiga, mille juhatusse kuulusid Aleksander Gavrilov ja Jossif Beltšikov. Osaleti Balti ja üleliidulistel onkoloogide konverentsidel ning alustati koostööd Tampere Ülikooli Vähikliinikuga. On paslik meenutada, et kuivõrd Tartu Ülikoolis olid onkoloogilise eriarsti koolituse võimalused tagasihoidlikud, on enamik sellel ajal tegutsenud onkolooge ja kiiritusravi arste läbinud kas esmase spetsialiseerumise või täiendus-õppe kursused Moskva, Leningradi, Kiievi või mõne muu Nõukogude Liidu kesk-instituudi juures. Kümnendi lõpuaastatel sattus Eesti tervishoid Lääne ravimitootjate huviorbiiti ja sellega hakkasid avarduma rahvusvahelise koolituse võimalused.

Kui Eesti taasiseseisvumise järel algasid kogu tervishoiu põhjalikud ümberkorraldused, siis jätkas kaks vähikeskust oma tegevust nii, nagu see oli toimunud viimastel aastakümnetel. Tegemist oli ajaproovile vastu pidanud loogilise struktuuri ja hästi töötavate raviasutustega, kus peale nimevahetuse suuremaid sisulisi muudatusi ei olnud toimunud kuni 2001 aastani, kui Eesti Onkoloogiakeskus likvideeriti ja tema osakonnad liideti Põhja-Eesti Regionaalhaiglagaga.

1990ndate alguses asus uuenduste teele ka Vabariiklik Onkoloogide Teaduslik Selts. 1990. aastal valiti seltsi esimeheks Väino Rätsep. Peagi muudeti seltsi nimi Eesti Onkoloogide Seltsiks. Leiti, et seltsi tegevust on vaja oluliselt laiendada ja nii asutati 1992. aastal onkoloogide seltsi pinnalt Eesti Vähiliit, mis sai katuseks mitmele tolleks ajaks asutatud patsientide ühinguks, aga ka näiteks onkoloogiaõdede seltsile. Eesti Onkoloogide Seltsist sai vähiliidu arstide sektsioon. Siiski jätkas selts küllaltki aktiivset tegevust onkoloogide esindusorganisatsioonina ka vähiliidu koosseisus ja kümnendi lõpuks oli ta registreeritud iseseisva mittetulundusühinguna sarnaselt teiste erialaseltsidega. 1996. aastal valiti seltsi esimeheks Vahur Valvere.

Pärast Nõukogude Liidu lagunemist taaselustati Balti onkoloogide läbikäimine ja nii toimus 1994. aastal Tallinnas I Balti onkoloogide ja radioloogide kongress, mida peetakse siiani regulaarselt iga 4 aasta järel. Seltsi eestvedamisel toimuvad igal aastal koolitusliku sisuga koosviibimised Eesti erinevais paigus. Koostöös teiste erialaseltsidega on toimunud arvukalt arstide hulgas populaarseid konverentse. Seltsist on saanud oluline nõuandev organ nii sotsiaalministeeriumile vähiravi korralduslikes küsimustes kui ka haigekassale teenuste planeerimise ja hinnakujunduse küsimustes. Eesti Onkoloogide Seltsi liikmed on koostanud paikmepõhiseid vähiravijuhendeid, onkoloogia eriala arengukava ja osalenud aktiivselt riikliku vähistrateegia väljatöötamisel. Selts on

ka partneriks Euroopa onkoloogia erialaühingutele. Onkoloogia kui multidistsiplinaarse meditsiinivaldkonna paremaks esindamiseks on onkoloogide seltsil praegu kolm alarühma: onkokirurgia, onkoteraapia ja kiiritusravi sektsioon.

Vaadates tagasi onkoloogide seltsi poolesaja-aastasele tegevusele, võib kahtlusteta väita, et hoolimata selle aja jooksul ühiskonnas ja arstiabi korralduses toimunud põhjalikest muudatustest on selts jäänud kindlaks vähiravi kui meditsiini ühe kõige interdistsiplinaarsema haru parimate huvide esindamisele. Esimese kolme aastakümne jooksul, kui tervishoiu reformimine ei olnud aktuaalne, oli seltsi tegevuse rõhuasetus teaduslikul tegevusel. Kindlasti ei saa sama väita viimase kahekümne aasta kohta, kui põhienergia on kulunud mitmesugusele korraldustööle ja teadustegevuse väljundiks on kujunenud kliinilised ravimiuuringud. Selliste muudatuste põhjuseks on olnud ühiskonnas asetleidnud protsessid, mis on paratamatult mõjutanud elujõulise ühiskondliku organisatsiooni tegevust selliselt, et kohaneda uue olukorraga. Ometi on Eesti Onkoloogide Selts olnud 50 aastat ainus erialadeülene organisatsioon, mille tegevuse eesmärgiks on vähiravi arendamine Eestis kogu selle mitmekülguses. 50aastane ajaproov annab kinnitust, et sellisena peab selts ka oma tegevust jätkama.

Eriala multidistsiplinaarse olemuse ideest on kantud ka ajakirja käesolev number. Seltsi liikmed analüüsivad selles vähiravis kasutatavate erinevate ravivahside koostoime mehhanisme ja annavad ülevaate kombineeritud ravi kohast tänapäeva ravistandardites. Teadlikult oleme jätnud tulevaste ajakirjanumbrite tarvis mitmed vähiravi spetsiifilisemad teemakäsitlused. Loodan, et iga lugeja leiab sellest Eesti Arsti numbrist midagi enda jaoks.

Indrek.Oro@regionaalhaigla.ee